

AZ AGY MEGHÁLÁLJA, HA HASZNÁLJÁK

Huszi Péter színész, rendező, egyetemi tanár

Van-e lámpaláza, s ha igen, miért izgul? Az egész előadásért, vagy azért, hogy a szöveg biztosan eszébe jusson?

Lámpaláz nincs, inkább valami feszültség van bennem, ami mindig pontban hat órakor „bejelentkezik”. Nekem lélekben, koncentrációban kell fölkészülni az előadásra, hogy amit tudok, arra alkalmas legyek, szellemileg és fizikailag egyaránt. A szövegtől nem félek, van gyakorlatom benne, pályám során több mint száz főszerepet játszottam el, sosem okozott gondot száz oldalakat megtanulni.

Attól még jöhet rövidzárlat, nem?

Mire fölkészülünk egy bemutatóra, addigra én lényegében az egész darabot kívülről tudom. Ha egy szövegrész automatikusan mégsem jutna eszembe, akkor valami hasonlót mondok, hiszen a szerepben élek, s a figura jelleméből meg a helyzetből logikusan következik, mit kell mondanom. De láttam, átéltem színésztársaim kollégáknál is drámákat, kínszenvedéseket, amikor valaki úgy érzi, nem fog eszébe jutni a szöveg, akkor beáll a görcs, s ilyenkor semmit, hasonlót sem tud mondani. Megáll. Szinte lebénel. Ezek gyötrelmes pillanatok. Egy saját rémületre én is emlékszem. Szilveszter éjjelén a televízióban kellett elmondanom a Szózatot, élőben, miközben körülöttem már durrogtak a pezsgők, röpdöstek a dugók. Úristen, mi lesz, ha ilyen körülmények között nem jut eszembe a szöveg...

Hogyan tanulja a szerepet? Egy színész barátom, Nagy Gábor azt mondta, ő otthon képtelen szöveget tanulni, csak a próbán tudja igazán rögzíteni, amikor a situációk, a gesztusok, történések segítik: ha főlemelem a poharat, akkor ez jön.

Alkat kérdése. Én nem látom, hanem hallok a szöveget. Legendák keringenek viszont

Kocsis Zoltán „fényképező” agyáról. Ránéz a kottára, és tökéletesen tudja rögzíteni a kottaképet. Én bizony szöveggel a kezemben, föl-alá járkálva és lassan tanulok. Méghozzá, hogy úgy mondjam, három síkon építem föl a szerepet. Először „lerakom” a szövegalapokat, aztán jön a tartalmi, végül a zenei réteg. S így együtt jól meg tudom jegyezni: a szöveget az értelmével és a zenejével együtt.

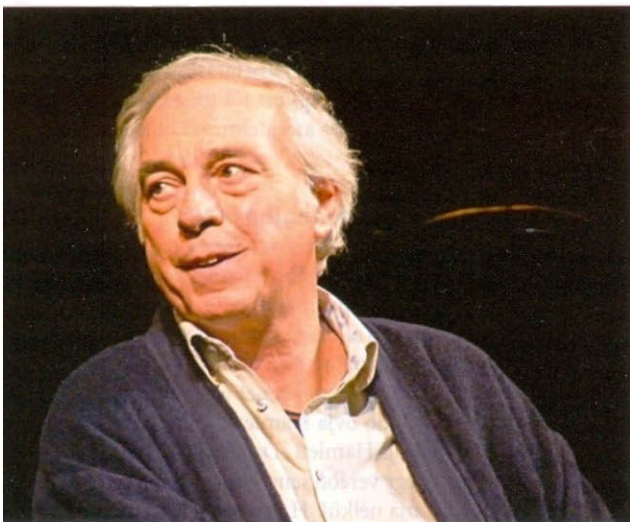
S meddig tudja megjegyezni?

Ez változó. Annyi bizonyos, hogy amit jól megtanultam, az tovább megmarad bennem. De ez sem ilyen egyszerű. Például a Hamletből nem a sokáig tanult „Lenni vagy nem lenni” monológ rögzült kitörölhetetlenül, hanem a vívási jelenet előtti szöveg, amikor Horatio óvja Hamletet a párbajtól. Akkor mondja Hamlet: „Dacolunk e baljós-lattal, hisz egy verébfi sem eshet le a gondviselés akaratja nélkül. Ha nem ma történik, holnap, ha nem holnap, akkor holnapután. Készen kell rá lenni!” Nem tudom, miért éppen ezt nem felejttem el soha. Talán mert magam is ilyesmikről szeretek gondolkodni, s ez nyilván valamiféle még mélyebb azonosulás a szereppel, ami már nem is alakítás, hanem a szöveg, a gondolat a sajátunkká válik. Vagy a Peer Gyntben van egy jelenet, amikor Peer Aase anyától búcsúzik. Édesanyám egy előadás után bejött az öltözőmbe, és azt mondta elrészényülve: milyen szépen búcsúzott el a fiú az anyjától. Örökre megjegyeztem anyám mondatát is, meg azt is, amire utalt:

„Anyám, tört fény a szemedben – nem vagy eszméletlen? Némán ne meredj reám, ne! Szólj, én vagyok itt, a fiad. S a legvégén: Köszönöm a gondot, a könnyet, a vesszőt és a szidást! – De most, anyám, te köszönd meg az ideröpítő utazást.”

Érzelmileg minél mélyebben kötődik egy emlékhöz az ember, talán annál jobban bevésődik.¹

Ez biztosan igaz, de nem magyaráz meg mindent. Kérdeztem egyszer az agykutató Vizi E. Szilvesztert, hogy van az, hogy játszom öt évig egy darabot, tökéletesen tudom, legfeljebb néha fel kell frissíteni a szöveget, de ha májusban leveszik a műsorról, júniusban már nem emlékszem semmire. Azt felelte: az agy tudja, hogy nem lesz többé rá szükséged, s letörlődik a szöveg, mint egy magnószalagról, hogy helyet adjon másnak. Az agy valamiképpen tudja, vagy „megszokja” azt is, hogy évente két-három nagy anyagot kell elraktározni.

Már akié. Az enyém se megtanulni, se elraktározni nem tudná. És mi a helyzet a filmszerepekkel, azokat ugyanúgy megjegyzi a színész, mint a színpadiakat?

A filmszerep sokkal hamarabb kitörlődik. Ott jelenetről jelenetre megyünk, nincs meg tehát az a teljes tartalmi ív, amibe a színpadon kapaszkodni lehet. Meg azért is, mert ott csak addig kell tudni, amíg a felvétel be nem fejeződik. Gyorsan megtanuljuk, gyorsan elfelejtjük. Sőt előfordul, hogy az ember az egész filmet elfelejti a forgatással együtt... Mondok egy példát: a Holtág című filmet, amely egy busójáráson történt gyilkosságról szól, Mohácson és környékén vettük fel. Ott laktunk egy hónapig, rengeteg helyszínt bejártunk, de amikor később arra járva kollégák kérdezték: emlékszel, itt laktunk, erre mentünk, itt forgattunk – én semmire, de sem-

mire nem emlékeztem. Arra sem, hogy jártam ott valaha. Ugyanakkor az ugyancsak ott játszódó II. Lajos című Szomory-darabnak minden sorára, minden mozzanatára emlékszem. Megmagyarázni nem tudom, miért. Tanárként gyakran eljászom a növendékeimmel egy kis jelenetet. Fölteszem a kérdést: Hogy van, felséges úr? Mondaná a jól betanult választ, de én közbevágom: Várj csak, mit is kérdeztem? Legtöbbször nem tudják, mi volt a kérdés. Arra akrom ezzel ráébreszteni őket, hogy nem elég a választ tudni, tudni kell a kérdést is, sőt a darabot is.

A rengeteg hatalmas szerep edzi vagy koptatja inkább az agyat? Kevésbé tapintatosan: ugyanúgy megtudja tanulni a szerepet, mint húsz-harminc éves korában?

Igen. Az agy meghálálja, ha használják. De azért mégsem megy minden

ugyanúgy. Most a Kései találkozást próbáljuk, kétszemélyes darab, rengeteg szöveg, ugyanúgy tudom, mint a régi szerepeimet, de a bevésés lassabban megy, s kétszer annyi energia kell hozzá. El is határoztam, ha azt érzem, hogy már nem tudok százszázalékosan teljesíteni a színpadon, abbahagyom a színészi pályát. Ezt még nem érzem, de azt már igen, hogy fogy bennem a kedv a játék, a színház iránt.

Talán azért, mert a dráma-irodalom szinte minden nagy férfiszerepét eljátszotta már.

Meglehet. A tanításhoz ugyanis nem csökken a kedvem, inkább egyre nő.

(száje)